

Yazar Bilgileri
Author(s)

Dr.
Muhammet Nurullah ÇAKMAK
Eskişehir Teknik Üniversitesi
Spor Bilimleri Fakültesi
Spor Yöneticiliği Bölümü
mncakmak@eskisehir.edu.tr
ORCID: 0000-0003-3582-9989

Öz

Teknolojinin getirdiği dijitalleşmeyle müzik gündelik hayatımızın önemli bir parçası olmuştur. Günün hemen her anında ve her mekânda ulaşılabilen müzik, insan davranış ve tutumlarında önemli bir etkiye sahiptir. Gençlerin daha yoğun dinlediği, çocuklarsa kolayca ulaşabildiği popüler müzik içerikleri, yüz milyonları aşan izlenme sayılarıyla bağımlılık açısından incelenmeyi hak etmektedir. Bu doğrultuda en yaygın şarkılar tespit edilmesi ve içeriklerinin bağımlılık sosyolojisi perspektifinden incelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmada son on yılın top 10 şarkı listesi bağımlılık sosyolojisi bağlamında incelenmiştir. Şarkılar Spotify'n yayımlanmış olduğu listelerden alınmıştır. 2014-23 arası 10 yılın top 10 listesi, toplamda 100 şarkı örnekleme dahil edilmiştir. Araştırmada nitel doküman analizi ve betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre madde kullanımı, şiddet, argo-küfür ve depresyon olarak 4 ana tema bulunmuştur. Söz konusu temaların 2017 yılından sonra oluştuğu görülmüştür. Bu tarih rap müziğin listelere girmeye başladığı dönemdir. Müzik türüne göre analiz yapıldığında olumsuz ifadelerin tamamına yakınının rap müzik türünde toplandığı bulunmuştur. Bu yıldan itibaren bağımlılık içeriklerinin artarak devam ettiği görülmüştür. Yıllar içinde şarkılarda bağımlılık ifadelerinin hızlı bir şekilde arttığı görülmektedir. Söz konusu ifadeler rap müzik özelinde toplanmıştır. İlgili literatür incelendiğinde dünyada bu yönde bir artış olduğu saptanmıştır. Söz konusu bulgular ilgili literatürle örtüşmektedir.

Abstract

With the digitalization brought by technology, music has become an integral part of our daily lives. Music, accessible at almost any moment and place throughout the day, has a significant impact on human behaviors and attitudes. Popular music content, which is more intensely listened to by young people and easily accessible to children, deserves to be examined in terms of addiction with its viewing numbers exceeding millions. In this context, identifying the most common songs and examining their contents from the perspective of addiction sociology is aimed. In this study, the top 10 song lists of the last decade have been examined in the context of addiction sociology. The songs were taken from the lists published by Spotify. The top 10 list of the last 10 years from 2014 to 2023, totaling 100 songs, was included in the sampling. Qualitative document analysis method was used in the research. According to the findings obtained, substance use, violence, profanity, and depression were identified as four main themes. It has been observed that these themes emerged after 2017. This date marks the period when rap music started to enter the charts. When analyzed by music genre, it was found that almost all negative expressions were concentrated in the rap music genre. It has been observed that addiction contents have been increasing since this year. It is observed that addiction expressions in songs have increased rapidly over the years. These expressions are specifically concentrated in rap music. When the relevant literature is examined, an increase in this direction worldwide is determined. These findings are consistent with the relevant literature.

Makale Tarihleri
History of Article

Geliş Tarihi /Received
10.06.2024

Kabul Tarihi/Accepted
17.10.2024

Anahtar Kelimeler / Keywords

Bağımlılık Sosyolojisi / Sociology of Addiction
Spotify /Spotify
Rap Müzik/ Rap Music
Madde kullanımı/ Substance use

Makale beyanı

Bu çalışma özgün bir makaledir.

Teşekkür, Çıkar Çatışması ve Katkı Oranı Beyanı

Statement of Acknowledgment, Conflict of Interest and Contribution Rate

- Çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Atıf / Citation

Çakmak, M.N. (2024). 2014- 2023 Spotify Top 10 Listelerinin Bağımlılık Sosyolojisi Bağlamında İncelenmesi. *Olgu Sosyoloji Dergisi*, 3(2), ss. 49-62.

DOI

<https://doi.org/10.58632/olgusos.1498809>

1. Giriş

Bağımlılık tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz açısından da önem arz eden bir gerçekliktir. Madde kullanım oranı her yıl katlanarak artmakta, küresel bir pandemiye dönüşmektedir. Gerek Birleşmiş Milletler raporları (United Nations Office on Drugs and Crime, 2022) gerekse Emniyet Genel Müdürlüğü (EGM, 2023) verileri alarm verici düzeyde bağımlılık konusunda uyarılar yapmaktadır. Bu anlamda bağımlılığın etkisini hayatımızın birçok alanında her yıl artarak hissedeceğimizi söylemek mümkündür.

Bağımlılık sosyolojisi, artan bağımlılık oranlarıyla birlikte daha önemli hale gelmiştir. Dünyada bağımlılıkla alakalı 20. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren sosyolojik araştırmalar yapılmaktadır. Savaş sonrası ana sosyoloji teorileri bağımlılığın toplumsal tarafını incelemiştir. Bu çalışmanın ilk bölümünde bağımlılık sosyolojinin tarihsel seyri ve günümüzdeki durumu hakkında genel bir özet verilmiştir. Müziğin de bu alanlardan biri olduğunu söylemek mümkündür.

Bağımlılık ve müzik arasında toplumsal bir ilişki olduğunu söylemek mümkündür (Gidwani, vd. 2002). Yapılan araştırmalar gündelik hayatımızın önemli bir kısmını müzik dinleyerek geçirdiğimizi göstermektedir (Rentfrow, 2012). Bu oran gençler arasında çok daha yaygındır (Williams vd., 2019). Hayatımızın bu kadar içinde olan bir olgunun insan davranışı üzerinde etkisi olduğunu tahmin etmek güç değildir. Daha açık ifadeyle dinlenen müziğin insan davranışı üzerindeki etkisi bilinen bir durumdur (Roberts, 2002). Bu anlamda dinlediğimiz müziklerin içeriği önemli bir konuma yükselmektedir.

İnsan hayatında önemli bir yeri olan müziğin, bağımlılıkla ilişkisini inceleyen birçok çalışma yapılmıştır. Özellikle hit şarkılar üzerinden belirli dönemleri kapsayan çalışmaların (son 40 yıl, 30 yıl vs. gibi) sıklıkla yapıldığı görülmektedir (Hall vd., 2013; Hanba & Hanba, 2018; Herd, 2008; Primack vd., 2010). Türkçe literatürde de şarkıların bağımlılık ifadeleri içermesi bakımından çalışıldığı görülmüştür. Ancak bu çalışmaların 5-10 şarkıyı ya da içinde bulunulan yılı kapsadığı görülmüştür (Arslan & Kırhoğlu, 2019; Çınardal, 2023; Işık, 2018; Çoban ve Sonsel, 2024). Belirli bir dönemi kapsayan, geniş çaplı şarkıları inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada 2014-23 yılları arasında top 10 listelerinde yer alan toplam 100 şarkı incelenmiştir. Dolayısıyla bu çalışmanın bu son 10 yılı ve 100 şarkıyı kapsayan Türkçe literatürdeki ilk bağımlılık çalışması olduğunu söylemek mümkündür. Diğer yandan belirli bir dönemi kapsamaması nedeniyle bu çalışmanın sonraki yapılacak çalışmalar için bir kaynak olması beklenmektedir.

Nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi ve betimsel analiz yöntemi ile elde edilen bulgular madde kullanımı, şiddet, argo-küfür ve depresyon olmak üzere 4 tema altında toplanmıştır. Temalar birbirleriyle ilişkili olarak bağımlılık kategorisi altında birleşmiştir. Son yılların hit şarkılarında bağımlılık fenomenine atıf yapan ifadelerde yüksek ve devamlı bir artış olduğu görülmüştür. Bu durumun bağımlılık ve müzik literatürü ile uyumlu olduğu, mevcut çalışmalarda da benzer sonuçlar bulunduğu saptanmıştır.

2. Bağımlılık Sosyolojisi

Bağımlılık konusu her geçen gün daha yakından hissettiğimiz toplumsal bir fenomene dönüşmüştür. Dünyada ve ülkemizde ciddi ve oldukça hızlı sayılabilecek ölçekte bağımlılığın arttığı rapor edilmektedir. BM'nin 2023 yılında yayımladığı rapora göre dünyada uyuşturucu madde kullanan 296 milyon insan bulunmaktadır. Son on yılda bu oran %23 oranında artarken, madde kullanımından kaynaklanan bozukluklar (substance disorder) % 45 oranında artmıştır (World Drug Report, t.y.). Raporda bağımlı sayısının önümüzdeki yıllarda artacağı öngörülmektedir. Amerika Halk Sağlığı merkezinin verilerine göre 2015'de aşırı dozdan hayatını kaybedenlerin sayısı 48.126 olurken 2023 yılında aşırı dozda ölenlerin sayısı 109 bine ulaşmış, son 8 yılda %100'den fazla artış göstermiştir (National Center for Health Statistics, 2024). Dolayısıyla madde kullanım oranlarının küresel çapta bir sorunla karşı karşıya kaldığımızı gösterdiği söylenebilir.

Türkiye için de durum pek farklı değildir. Ülkemiz gerek coğrafi konumu gerekse genç nüfusu itibarıyla uyuşturucu istatistiklerinde dünya ortalaması ile paralel gidiyor denilebilir. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yayımladığı uyuşturucu raporuna göre Türkiye, "Balkan Rotası" olarak tanımlanan; Afganistan'dan başlayıp İran, Türkiye ve Balkan Ülkelerini de içine alarak Orta ve Batı Avrupa ülkelerine ulaşan uyuşturucu hattının önemli bir güzergahında hem transit hem de hedef ülke olarak bulunmaktadır. Bu hat küresel ölçekte yakalanan eroin ve morfinin %50'sini barındırmaktadır (United Nations Office on Drugs and Crime, 2022). 2020 yılında ülkemizde ele geçirilen eroin miktarı Avrupa ülkelerinin tamamının üç katıdır. Bu da uyuşturucunun ülkemizde yaygınlaşmasının en önemli nedenlerinden biri olarak karşımızda durmaktadır (EGM 2023).

Her yıl ülkemizde uyuşturucu ve buna bağlı olarak operasyonlar artmaktadır. 2020 yılında 159 bin küsur olaya müdahale edilirken bu oran 2021 yılında %35,5 artışla 215 bin, 2022 yılında %27,2 artışla 294 bini, 2023 yılında ise 313 bini aşmıştır (EGM 2023). Bu oranlar bize uyuşturucunun her yıl ne kadar hızlı bir biçimde arttığını ortaya koyan çarpıcı rakamlardır.

Her ne kadar keyif verici maddelerin kullanımı milattan önce 4 binlere, Mısır, Çin Hint gibi kadim uygarlıklara dayansa da günümüzdeki anlamıyla bağımlılık, modern bir olgudur (Adrian, 2002). Batı toplumu için bağımlılık kavramının keşfi 18. Yüzyılın sonundan 19. Yüzyılın başlarına gitmektedir. Daha önce modern anlamıyla bağımlılık kavramına ilişkin bir bulguya rastlanmamıştır. İlk olarak Amerika'da alkollü içeceklere yönelik karşı konulamaz arzuya ilişkin raporlar hazırlanmıştır. Bu raporlardan önce insanların istedikleri zaman içtikleri istemediklerinde ise uzak

durdularına inanılmaktaydı. Ancak alkol konusundaki çalışmalarla birlikte ilk olarak bağımlılığın ana semptomu kontrol kaybı olarak tanımlanmıştır (Levine, 1985).

1884 yılına gelindiğinde bağımlılık artık bilimsel olarak çalışılan bir konu haline gelmiştir. Bu yılda günümüzde varlığı hala devam eden Bağımlılık Çalışmaları Topluluğu kurulmuştur (<https://www.addiction-ssa.org/>). İlerleyen yıllarda bilim dünyasının bağımlılığa ilişkin ilgisi artarak devam etmiştir. 1914 yılına gelindiğinde yapılan çalışmaların özetinde bağımlılık kelimesinin 40 bin kez geçtiği tespit edilmiştir (West & Brown, 2013). Söz konusu veriler bize bağımlılığa ilişkin dikkatin erken sayılabilecek bir dönemde başladığını göstermektedir.

Modern bağımlılık kavramının ortaya çıkışına ilişkin tarihsel kayıtlar bunu söylerken bağımlılığın kendisi günümüzde nasıl tanımlanmaktadır? Bu soruya verilen en genel cevap Amerikan Psikiyatri Birliğinin (APA) “Mental Bozuklukların Tanısı ve İstatistik El Kitabı” tarafından verilmektedir. Belirli aralıklarla yayımlanan kitabın son versiyonu V. Baskıya ulaşmıştır. DSMI olarak kısaltılan kaynakta bağımlılık “Madde kullanım bozukluğunun temel özelliği, bireyin maddeye bağlı önemli sorunlara rağmen maddeyi kullanmaya devam ettiğini gösteren bir dizi bilişsel, davranışsal ve fizyolojik semptomdur” (American Psychiatric Association, 2013) şeklinde tanımlanmaktadır. Aynı kaynakta APA madde kullanım bozukluğuna ilişkin bir dizi kriter açıklamıştır. Bu kriterler kontrol kaybı, sosyal ilişkilerin bozulması, riskli kullanım ve farmakolojik kriterlerdir. Bu başlıkların bir dizi alt başlığı da bulunmaktadır. Söz konusu semptomlardan iki veya üçünün varlığı hafif, dört ila beş arası orta, altı ve üzeri semptomun varlığı ise şiddetli bağımlılığa işaret etmektedir.

Bağımlılığın genel olarak bu şekilde tanımlanması ortak kabul olarak yer almıştır denilebilir. 20. Yüzyılın ilk çeyreğinde yoğun olarak çalışılan bağımlılık kavramı genelde psikoloji, farmakoloji, tıp alanlarında görülmektedir. Sosyolojinin bağımlılığa ilişkin ilk müstakil araştırması 1931 yılında yılında L. Guy Brown tarafından The “Sociological Implications of Drug Addictions” adıyla yayımlanmıştır. Ancak bağımlılık sosyolojisine uzun yıllar rengini verecek olan kişi 1938’de yaptığı çalışmayla Alfred Lindesmith olacaktır. Lindesmith’in çığır açan başarısı, vücudu biyokimyasal olarak etkilemenin yanı sıra, ilaçların ve bunların yutulmasının ürettiği deneyimlerin, kimyasal bir maddenin insan fizyolojik sistemiyle etkileşimlerine indirgenemeyecek şekilde insanlar için anlamlı olduğunu göstermesiydi (Lindesmith, 1938). Sonraki yıllarda bağımlılık çalışmaları sosyolojinin farklı yaklaşımları açısından incelenmiştir. Her sosyolojik görüş kendi teorik çerçevesine göre bağımlılığı anlamaya çalışmıştır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası yirmi yıldan fazla sosyolojiyi etkileyen Yapısal- İşlevselci yaklaşım bağımlılığı bir tür sapma, anomi olarak görmüştür. Toplumsal kurallara, değerlere yeteri kadar uyum sağlayamayan kişilerin içine düştüğü durum olarak değerlendirilen bağımlılık, sosyal yapının ürettiği bir sorun olarak kabul edilmiştir. Alt sınıflar, toplumla uyuşmayan kesimler, sınıf aşma araçlarından mahrum olan kişilerin bağımlı olma oranlarının daha yüksek olduğu iddia edilmiştir (Field, 1962; Horton, 1943; Merton, 1938; Schivelbusch, 2012)

Yapısal- işlevselciliğin “toplumun temelinde uzlaşma vardır; toplumu bir arada tutan şey bu konsensüstür; toplumsal kurumlar toplumun ihtiyaçları neticesinde doğmuştur” iddialarına karşı ortaya çıkan ve kökenini Marksizmden alan Çatışma Teorisi, bağımlılığa daha eleştirel düzeyde bakmıştır. Çatışmacılara göre bağımlılığa ilişkim politikalar, cezai yaptırımlar sınıfsal olarak farklılık göstermektedir. Alt sınıftan, ırktan, düşük statüde olan kişilerle daha avantajlı gruplar arasında ayrımcılık yapılmaktadır. Cezalar, yaptırımlar aynı oranda ve şiddette değildir. Sistem, bağımlılık politikaları üzerinden eşitsizlik üretmektedir. Buna ilişkin İrlandalılar, Siyahiler, Çinliler, banliyö sakinlerine yönelik ayrımcılığa dikkat çeken Çatışmacılar, söz konusu sınıflara yönelik kötü muamelede bağımlılığın bir araç olarak kullanıldığını savunmaktadırlar (Adrian, 2002; Erickson, 1980; Inciardi & Kurtz, 2007; Thio, 1998).

Rasyonel Seçim Teorisi ise bağımlılığa ilişkin çok farklı bir bakış açısı getirmiştir. Sınıf farklılıkları ya da anomi olarak görmek yerine bağımlılığı bir araya gelmesi düşünülmemeyen rasyonel seçimle anlamaya çalışmıştır. Uyarıcı maddelerin aklı perdelediği bilinmesine rağmen bağımlıların rasyonel seçici olarak tanımlanması iddialı bir çıkış sayılmıştır. Teoriye göre bağımlılar tıpkı tüketim mallarına gösterdiğimiz tepkiyi gösterirler. Fayda- maliyeti, ödül- cezayı dikkate alırlar. Mevcut hazı gelecekle zararlar tartarlar. Maddenin fiyatının artacağına yönelik beklenti, maddeye yönelik talebi esnetebilir. Bu anlamda bağımlılar da tüketiciler gibi rasyonel ölçütleri dikkate alarak seçim yaparlar (Becker & Murphy, 1988). Teori sonraları ciddi eleştiriler olsa da bağımlılığa ilişkin farklı görüşler ortaya koyması açısından önemli sayılabilir.

İşlevselcilik, Çatışma, Rasyonel Seçim gibi teoriler yapı, kurum, toplum, kültür, sınıf gibi daha makro düzeyde bağımlılığı tartışırken bireye, gündelik yaşama, sembollere odaklanan mikro teoriler de bağımlılığı anlamaya çalışmışlardır. Mikro sosyolojinin en bilinen teorilerinden Sembolik Etkileşimcilik bireye ve onun sembollerle ilişkisi üzerine odaklanarak bağımlılığı tartışmaya çalışmıştır. Teori, bağımlılığın sosyal etkileşim yoluyla nasıl gerçekleştiğini göstermeyi amaçlamıştır. Birey uyuşturucu kullanımını, bağımlı olmayı çevresinden öğrenir. Kendilerine ait semboller geliştiren bağımlılar, bu semboller aracılığıyla iletişime geçer. Toplumun diğer üyeleri de bu sembolleri alır ve bağımlı kişiyi buna göre belirler. Bu anlamda bağımlı olma süreci bir tür sembolik öğrenme sürecidir (Battjes, 1984; Dembo vd., 1985).

Mikro yaklaşımlardan bir diğeri damgalama teorisidir. Ervin Goffman üç tür damgadan söz eder: bedensel bozukluklardan kaynaklanan damga; karakter bozukluklarını, sapkınlığı, irade zayıflığını işaret eden damga; son olarak ırk, ulus, etnik kökenden kaynaklanan damga. Bağımlılar ikinci sırada yer alan damgalamaya tabi tutulurlar. Çevresi bireyi bağımlı olarak damgalar. İlk başlarda bunu kabul etmese de sonraları bu damga bireyin de kabulü ile üzerine oturur. Sonrasında artık o bir bağımlı olarak damgalanır (Goffman, 1986; Matthews, 2019).

Son olarak fenomenolojik yaklaşımın bağımlılığa ilişkin açıklamalarına yer verilebilir. Fenomenolojik yaklaşım bağımlılık kavramının kendisine odaklanmaya çalışır. Bireylerin anlam dünyasında bağımlı olmak nedir, nereye tekabül etmektedir, madde- birey ilişkisi nasıl gerçekleşmektedir, gibi sorular fenomenologların araştırma konularıdır. Kısaca fenomenoloji bağımlılığın doğasını anlamayı amaçlamaktadır (Copoeru, 2014; Schalow, 2017).

Bağımlılığa ilişkin sosyolojik teoriler kısaca bu şekilde açıklanabilir. Müziğin ve bağımlılık ilişkisinin sosyolojik olarak değerlendirilmesi ve bu alanla ilgili çalışmaların incelenmesi önemli sayılabilir. Bu anlamda bağımlılık ve müziğin sosyolojik anlamda incelenmesinin bağımlılık sosyolojisine mütevazı bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

3. Bağımlılık ve Müzik

Teknolojinin gelişmesiyle müzik araçları da değişmiş ve gelişmiştir. Önceleri plaklar daha sonra kaset çalar, cd çalar, mp3 çalar ve nihayet online dinleme platformlarıyla her anda ve mekânda müzik dinlemek insanlar için mümkün hale gelmiştir. Bu da müziği oldukça yaygın hale getirmiştir. Gündelik hayatımızın %15'inden fazlasını müzik dinleyerek geçirdiğimize yönelik çalışmalar mevcuttur (Rentfrow, 2012). Genç kuşaklarda ise bu oran daha da artmaktadır (Williams vd., 2019). Evde, okulda, işte, arabada, sporda hemen yerde olan müzik insan hayatında önemli bir yer işgal etmektedir. Bu kadar hayatımızın içinde olan bir fenomenin hayatımızı etkileme olasılığı nedir sorusu ciddi anlamda sorulmalıdır. Müzik insanların ruh halinden duygu durumlarına, sosyal davranışlarından bireysel tarzlarına kadar insanı birçok yönden etkilerken (Rentfrow, 2012; Roberts, 2002), madde kullanımıyla ilişkisinin ne olduğu ise ciddi bir sorudur.

Bilindiği üzere medya araçları sadece toplumu yansıtmaz, aynı zamanda toplumu etkileyebilir, yönlendirebilir. Reklamlar bunun en güzel örneğidir. Bireyler medya tarafından etkilenmektedir. Bu durum bağımlılık yapıcı maddeler için de geçerlidir. Yapılan araştırmalar medyada maddeye maruz kalma ve başlama arasında ilişki bulmuşlardır (Austin vd., 2006; Gidwani vd., 2002; Primack vd., 2008). Müzik ise medya ürünleri içinde madde kullanımını etkileme, özendirme konusunda diğer medya ürünlerinden çok daha etkilidir (Diamond vd., 2006; Mark, 1986). Bu durum bilindiği için müzik içerikleri madde kullanımı açısından belirli periyotlarla incelenmiştir.

Popüler müzik türleri ve eserlerinde madde kullanımına ilişkin çalışmalar belirli aralıklarla yapılmaktadır. Belirli dönemi alan çalışmalar şarkı sözlerindeki madde kullanımına ilişkin ifadelerle odaklanmaktadır. Örneğin (Herd, 2008) 1979- 1997 arası dönemi incelemiştir. Yaptığı araştırmada her yıl şarkı sözlerinde madde kullanımını özendiren ifadelerde ciddi oranda artışın olduğu ortaya çıkmıştır. 1979- 1984 arası periyotta madde kullanımına referans olan içerik oran %11'ken 1994- 1997 arası dönemde bu oran %69'a yükselmiştir. (Primack vd., 2008) ve arkadaşları 2005 yılını baz alan 279 hit şarkıyı incelemişler ve bu oran %41,6 olarak bulunmuştur. Rap türündeki şarkılarda ise %90 düzeyinde madde kullanımı içeren ifadelerle rastlanmıştır. (Hall vd., 2013) Hall ve arkadaşlarının yapmış olduğu 1959-2009 yıllarını kapsayan 50 yıllık periyotta da benzer sonuçlar bulunmuş, son yıllarda şarkı sözlerinde madde kullanımını içeren ifadelerin çok hızlı bir şekilde arttığını göstermektedir. 1986- 2016 yıllarını kapsayan ve her yılın hit 40 şarkısını alan bir diğer çalışmada da benzer sonuçlar bulunmuştur (Hanba & Hanba, 2018). Ülkemizde meşhur olan rap şarkılarını içeren çalışmalar da benzer sonuçlara ulaşmıştır (Arslan & Kırhoğlu, 2019; Işık, 2018).

Yapılan çalışmalar müzik ürünleri içinde madde kullanımını içeren ifadelerin hızla arttığını göstermektedir. Medya ve müziğin bireyin tutum ve davranışlarını etkilemede önemli bir unsur olduğu ve müzik dinlemenin genç kuşaklarda daha yaygın ve yoğun olduğu dikkate alınır şarkılardaki bağımlılık ifadelerinin önemi daha da anlaşılacaktır. Söz konusu öneme binaen ülkemizdeki hit şarkılar seçilmiştir. İfade edildiği gibi şarkı sözlerini bağımlılık açısından inceleyen Türkçe birkaç çalışmaya rastlanmıştır. Bu çalışmalar 5-10 şarkı üzerinden yapılmıştır. Ancak yukarıda yer verilen yabancı çalışmalara benzer periyodik çalışmalara ülkemizde rastlanmamıştır. Bu çalışmada ülkemizdeki son 10 yılın en çok dinlenen 100 şarkısı seçilme nedeni söz konusu boşluğu tamamlayabilme kaygısıdır.

4. Yöntem

Araştırmada nitel doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen konuyla ilişkili yazılı, sesli ve görsel kaynakların analizini kapsamaktadır. Dokümanlar araştırmacılara gözlem ya da görüşme yapmaya gerek kalmadan ihtiyacı olan verilere ulaşmasını sağlar. Doküman inceleme yöntemi sayesinde daha objektif, uzun süreli analiz, daha büyük örneklem ve düşük maliyet avantajları elde edilmektedir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Bunun yanında betimsel nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Betimsel yaklaşımda araştırmacı fenomenin kendisine odaklanır, onu betimlemeyi amaçlar. Yorumlamacı yaklaşımdan farklı olarak betimsel yaklaşım mevcut olgu ya da olayın nasıl olduğunu betimlemeyi amaçlamaktadır (Yalçın, 2022). Bu çalışmada fenomenin kendisine odaklanılmış, şarkıların genel bir çerçevesi ve içeriğinin açığa çıkarılması hedeflenmiştir.

Yukarıda da vurgulandığı gibi yabancı literatürde şarkı sözlerindeki bağımlılık ifadeleri düzenli olarak incelenmiş ve genellikle doküman analizi yönteminin kullanıldığı görülmüştür (Hanba & Hanba, 2018; Herd, 2008; Primack vd., 2008). Bu çalışmada da benzer yöntem kullanılmıştır.

Örneklem olarak Spotify'n son on yıldır ülkemizde yayımladığı "enler" listesinin ilk on şarkısı alınmıştır. Her yıl için 10 şarkı belirlenmiş toplamda 100 şarkı seçilmiştir. Spotify listesini tercih edilmesinin nedenleri son on yıldır düzenli olarak liste yayımlamaları, kullanıcı sayısının ve dinlenme oranlarının çok yüksek olması, bu listelerin ulusal basında geniş yankı uyandırması şeklinde sıralanabilir. Bunun yanında listede yer alan şarkıların YouTube dinleyici sayıları da kontrol edilmiştir. Bu sayede seçilen örneklem yayınlığı kontrol edilmiştir.

Analiz sırasında bağımlılık ifadelerinin yanında olumsuz (küfür, şiddet, cinsellik, depresyon) ifadeler de kodlanmıştır. Bu kodların yüzdeleri alınarak yıllara göre bağımlılık ifadelerinin artış oranına yer verilmiştir. Ayrıca şarkı içinde yer alan ve doğrudan madde adı geçerse de maddeye atıf yapan ifadeler (harmanım, uçuyoruz, damardan al gibi) de kodlanmıştır. Ardından bu kodların oluşturduğu temalara ulaşılmıştır. Sonuç kısmında elde edilen bulgular bağımlılık sosyolojisi literatürü bağlamında tartışılmıştır.

5. Bulgular

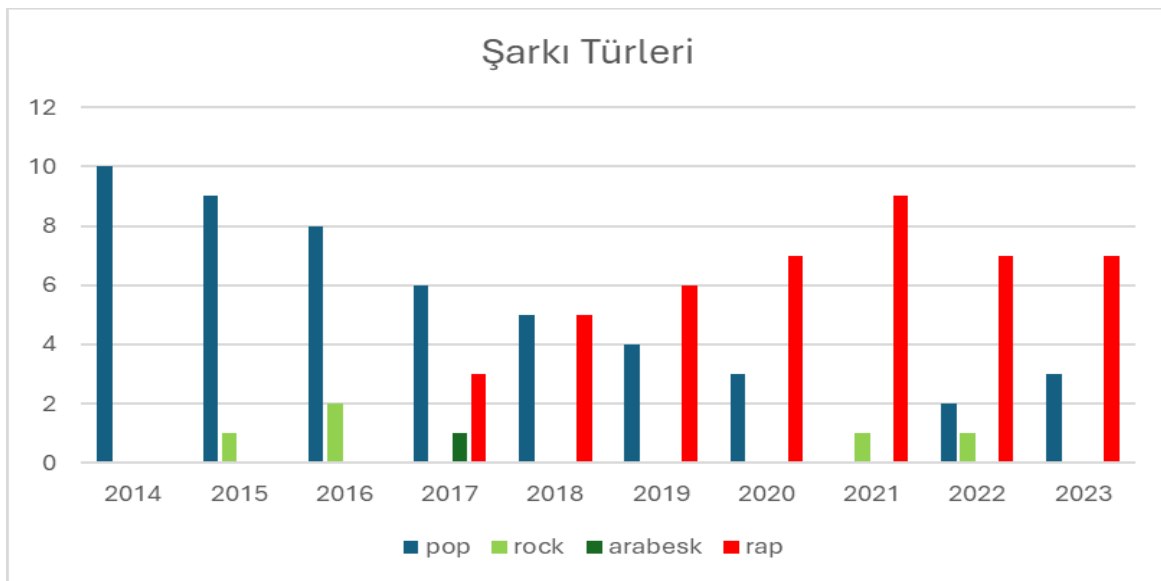
2014-2023 arası top 10 listelerinde yer alan 100 şarkı analiz edildiğinde madde kullanımı, şiddet, argo-küfür ve depresyon olmak üzere 4 tema ortaya çıkmıştır. Temaların birbiri ile ilişkili olduğu, hemen hemen aynı tür şarkılar altında toplandığı görülmüştür. Bu temalar bağımlılık kategorisi altında toplanmıştır.

Şekil 1. Bağımlılık

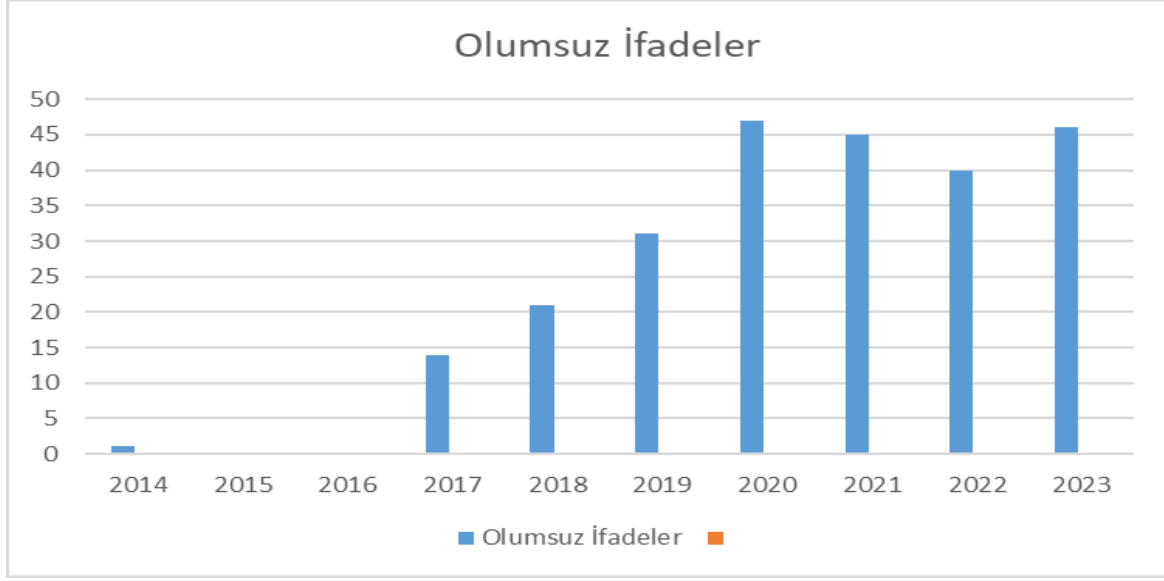
Madde kullanımını içeren ifadeler, belalı olduğu imasıyla şiddet sözlerine de atıf yapmaktadır. Aynı şarkılar içinde argo-küfür ifadeleri dikkat çekerken hayatın boş ve anlamsız olduğu, getto kültürü, ezilmişlik, yıkılmışlık gibi depresyon sözleri yer almaktadır. Bunlar kendi aralarında ilişkili olduğu, birbirlerinden bağımsız olmadıkları görülmüştür.

Söz konusu temaların birbirleriyle ilişkisi konusunda top 10 listelerinin son on yıllık değişimine bakmak daha açıklayıcı olabilir. Bu anlamda ilk olarak müzik türündeki dramatik sayılabilecek değişiklikler göze çarpmaktadır.

Şekil 2. Yıllara göre şarkı türlerinin değişimi

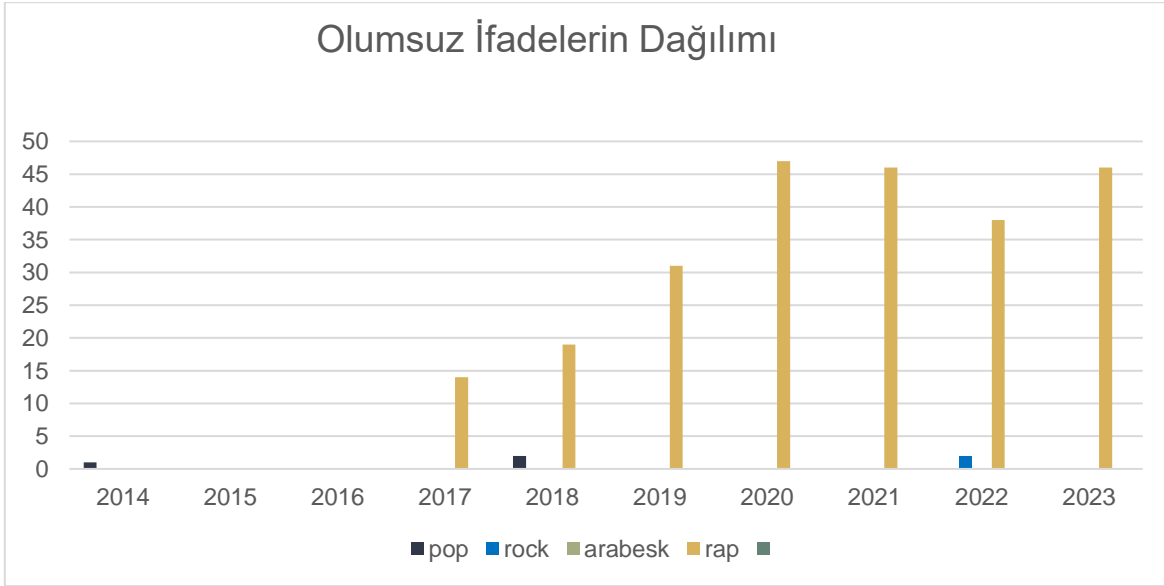
2014 yılına bakıldığında top 10 listesinin tamamı pop müzikten oluşurken 2021 yılında pop müzik tamamen listeden çıkarak yerini rap türüne bırakıyor. Bu anlamda son on yılda pop müzikte gerileme ve rap türünde sürekli bir yükseliş olduğunu söyleyebiliriz. Rap müziğin yükselişiyle madde kullanımı, şiddet, argo-küfür ve depresyon ifadelerinin de aynı şekilde ivme kazandığı görülmüştür.

Şekil 3. Olumsuz ifadelerin yıllar göre dağılımı

Yıllara göre dağılımına bakıldığında ilk göze çarpan durum 2017 yılı rap müziğin yükselişiyle oranda olumsuz ifadelerde çok ciddi oranda artış olduğu görülmektedir. 2014-16 arası neredeyse sıfır olan bu durum, 2017 itibariyle yükselişe geçmiş sonra artarak devam etmiştir. Bu anlamda müzik türleri ve olumsuzluk içeren ifadeler arasındaki ilişkiye bakmak daha açıklayıcı olabilir.

54

Şekil 4. Olumsuz ifadelerin şarkı türüne göre dağılımı

Olumsuz ifadelerin müzik türlerine göre dağılımına bakıldığında birkaç istisna dışında söz konusu ifadelerin tamamının rap türüne ait olduğu görülmektedir. Veriler oldukça açık sayılacak bir biçimde rap türüne işaret etmektedir. Madde kullanımı ifadelerinde de durumun benzer olduğunu tahmin etmek güç değildir. Burada tablo ile göstermeye gerek

kalmayacak şekilde madde kullanımını işaret eden ifadelerin bir tek ifade dışında tamamının rap türüne ait olduğunu söyleyebiliriz. Burada tablolara yer verildikten sonra ilgili temalara geçiş yapılabilir.

5.1. Madde Kullanımı

2018 yılıyla birlikte top on listesine giren şarkılarda madde kullanımına kimi zaman doğrudan kimi zaman atıfla işaret edildiği görülmektedir. Örneğin asıl adı Ömer Sercan İpekçiöğlü sahne adı Ezhel, 2017 yılında çıkardığı albüme Müptezel adını vermiştir. Müptezel kelimesi genelde uyuşturucu kullanan kişiler için kullanılmaktadır. Bu albümden 3 şarkı 2018'de top on listesine girmiştir. Aynı zamanda albüm en çok dinlenen rap albümleri arasındadır. Şarkıcı 2018 yılında "uyuşturucu kullanımını özendirdiği ve kullanımını kolaylaştırdığı" iddiasıyla tutuklanmıştır. Ezhel'in tutuklanmasının ardından birçok tanınmış isim onun cezaevinden çıkması için kampanya başlatmış, Uluslararası Af Örgütü destek açıklaması yapmıştır. Bunların ardından kısa bir süre sonra tahliye edilmiştir. Şarkılarında yer alan ifadelerden bazıları:

- "Kırmızı fren, kırmızı bira"
- "Fazla iç, geçmiş an"
- "Esrarın da etkisiyle ışık daha parlak"
- "Seni düşünüp her içtiğimde maddeler"

Bir başka rapçi Norm Ender olarak adlandırılan Ender Eroğlu'dur. Norm Ender'in Mekanın Sahibi şarkısını YouTube'da görüntüleme sayısı 232 milyona ulaşmıştır. Bu şarkıda da doğrudan ve dolaylı olarak madde kullanımını içeren ifadelerle rastlanmıştır:

- "Kafam şimdi fişek fişek"
- "Viski döküp sevişelim"
- "Bizim böyle kafamız güzel"
- Bizim hep kafamız güzel".

Spotify listesine giren aynı zamanda YouTube'da 300 milyon izlenme sayısını geçen Mero lakabını kullanan Enes Meral, bir dönem oldukça popüler olmuştur. Mero gurbetçi ailenin çocuğu olarak 2000 yılında Almanya'nın Rüsselsheim am Main kentinde doğmuştur. Şarkılarında şiddet ifadeleri daha çok olsa da madde kullanımına işaret eden sözlere rastlanmıştır:

- "Kana, Mero vurur yine damara (mero)"

2021 yılında "Helikopter" şarkısıyla piyasaya giren Uzi lakaplı Utku Yalçınkaya, sonraki yıllarda da Spotify listesine girmeyi başarmış 2022 yılında en çok dinlenen şarkıcı olmuş, 2023 yılında ise en çok dinlenen 10 albüm listesine 2 albüm birden sokmayı başarmıştır. Kişiliği, görüntüsü, konuşmaları ve şarkı sözleriyle madde kullanımına en çok atıf yapan şarkıcılardan biridir. Meşhur olduğu Helikopter şarkısı madde kullanımını tarif etmektedir. Helikopter ismi madde kullandıktan sonra gelen bilinç kaybına, "uçmaya" işaret etmektedir. Şarkının içinde de yine aynı şekilde madde kullanımını özendirebilecek ifadeler yer almaktadır. Şarkılarında yer alan sözlerden bazıları:

- "Kervan, bu gece de kervan (Woo)
- Derman, dolusunu ver lan"

Sigara ve esrar karıştırılıp içilmektedir. "Boş sigara" tabiri içinde esrar olmayan sigaraya işaret etmekte, "dolu" denilerek esrarlı sigara kastedilmektedir. Şarkının ilerleyen bölümlerinde yine esrara atıf yapan

- "alkol yanda, kurusu elimde"

ifadesi de yine esrara atıf yapmaktadır. Esrar kullanıcılarının "kuru" olarak tarif ettikleri şey, esrar maddesidir.

Madde kullanımına işaret eden ifadelerin tamamına yakını rap müziğe aittir. Bu ifadeler kimi zaman doğrudan kimi zaman ise dolaylı olarak madde kullanımını içermektedir. Bu şarkılar sadece Spotify'de değil YouTube'da da çok yüksek izlenme oranlarına sahiptir. Dolayısıyla oldukça yaygın olduklarını söylemek mümkündür.

5.2. Şiddet

Madde kullanımını içeren şarkıların birçoğu aynı zamanda şiddet ifadeleri de içermektedir. Bu ifadeler de yine yoğun olarak rap şarkılarında bulunmaktadır. Şiddet, isyan, yıkılmışlık ifadelerine yer verilen şarkılarda bazı örnekler çok ağır şiddet ifadeleri içermektedir. Örneğin Mero 300 milyon YouTube sayısına ulaşan şarkısında

- "Silahım var bile, sıkırım kalbine"

ifadesine rastlanmaktadır. Buna benzer şekilde Gazapizm adıyla bilinen Anıl Murat Acar'da şarkılarında şiddet ifadelerine yer veren rapçilerden biridir.

- "İllegal, legal düzenin yok"
- Üstümde, başımda kan izi var"

Şarkılarında madde kullanımına sık rastlanan Uzi, şiddet ifadelerinde de ön plana çıkmaktadır. Bazı ifadeler çok açık biçimde şiddet içermektedir.

“İşimizi çözüyo' bi' tabanca ve maske”

“Silahımı orospu çocuklarına çevir”

“Umut değil, lütfen artık silah verin bana”

Allame adıyla tanınan Hamza Gül’ün “Bu senin Ellerin” şarkısında yer alan ifadelerin oldukça şiddet içerdiği söylenebilir:

“İç organlarına göz diken toprak,

Ben canımı istiyorum ruhum etçil

Fikrim ağır detayları silik

Geleceğin kan deresi”

Şiddet ifadelerinde yine rap türü başı çektiği görülmektedir. Bağımlılık ve şiddet ifadeleri arasında bir ilişki gözlenmiştir. Burada birkaç alıntıyla yer verilen ifadelere benzer şiddet içeren birçok söz, şarkıların içinde yer almaktadır.

5.4. Argo-Küfür

Şarkılarda rastlanan argo sözler, bazı şarkılarda doğrudan ağır küfürlere dönüşebilmektedir. Argo- küfür ifadelerine rastlanan şarkıların tamamına yakını yine rap türündendir. Yukarıda adı geçen ve örnekleri alınan rap şarkıları madde kullanımı, şiddetin yanı sıra argo-küfür içermektedir. 2017 yılına gelene kadar 2014-16 arası dönemde top 10 listelerinde küfürlü ifadelere rastlanmamıştır. 2017 yılında listeye ilk giren rapçi Norm Ender ve Allame ile argo-küfür sözlerin de girişine tanık oluyoruz.

Norm Ender:

“Boş meydana kafadan atıyor efesi

Hoş, laf atan kabadan alıyor nefesi

Feyz al diyene yanıt merkezden

Zevk al geç geliyorum herkesten”

Bir başka şarkısında:

“Kafası testis gibi sirk maymunları”

sözleriyle argo- küfür, aşağılama ifadelerine yer verirken Allame doğrudan küfür ifadesi kullanmaktadır:

“Sanal kimliklerini sikiyim,

Şu soluduğun gerçekler bu leş dünyanın ta kendisi”

Ben Fero adıyla bilinen Ferhat Yılmaz da rap piyasasının önde gelen isimlerinden biridir. “Demet Akalın” şarkısı YouTube görüntüleme oranı 420 milyonu geçmiştir. Bu sayı şarkıcının ne kadar tanındığını ve dinlendiğini göstermesi açısından önemlidir. Ben Fero da şarkılarında küfür ifadelerine yer veren şarkıcılardandır:

“Rakama değil lan adama feat ver,

Fero da girince yanyo beatler

Beni de bi ince seviyo kitlem,

Darlama buradan bi siktir git len

...

“Pes edersem piçim hani piç piç piç

Hem sert hem funny sen dert ben money

Beş vermem hadi siktir git”

Burada sadece belli örneklerle yer verilmiştir. Listede yer alan birçok rap şarkısında madde kullanımı, şiddet ve argo-küfür ifadeleri birlikte yer aldığı görülmüştür. Söz konusu ifadeler kimi zaman “lan” “ulan” “aptal” “salak” gibi argo ifadeler olabileceği gibi yukarıda verilen örneklerde olduğu gibi doğrudan küfür olan sözler de yer almaktadır. Bunun yanında madde kullanımı, şiddet ve argo-küfür ifadelerinin şarkılarda birlikte yer aldıkları görülmektedir.

5.5. Depresyon

Listelerde yer alan şarkılarda madde kullanımı, şiddet, argo-küfür ifadelerinin yanında öne çıkan bir diğer önemli tema depresyondur. Şarkılarda yoğun olarak depresif ifadelerin yer aldığı görülmüştür. Bu ifadeler madde kullanımıyla yine rap şarkılarda yoğun olarak bulunmaktadır. İfadelerin dozu rap şarkılarda yükselmekte, pesimist sözler artmaktadır.

Yine 2017 rap müziğın yükselişıyla bu ifadelerde de artış gözlenmiştir. Depresif ifadelerin çoğunluğunun yine rap şarkılarda yer aldığı söylenebilir.

Bu ifadelerden bazıları hüznü ifade ederken bazıları çok ağır ruhsal çöküntü sözleridir. Örneğın Simge'nin "Ben Bazen" şarkısındaki ifade üzüntüyü ifade ediyor.

"Hep başa sarıyor
Bazen çok dayanılmaz olabiliyor"

Benzer şekilde İdo Tatlıses'in listeye giren şarkısı "Bileklerime Kadar Acıyo" şarkısındaki ifadeler de daha yumuşak sayılabilecek ifadelerdir.

"Bileklerime kadar acıyo
Gitmiyo başımın çaresiz ağrısı
Sensiz çok kaniyo"

Bu örnekler pop şarkılarında yer alan ifadelerdir. Rap türüne geçildiğinde daha yoğun ifadelerin yer aldığı görülmektedir. Gazapizm'in yukarıda adı geçen "Bu Hayatın Heyecanı Meyecanı Yok" şarkısı adından da anlaşılacağı üzere tükenmişliği işlemektedir. Şarkının müzikleri, söyleniş tarzı da bu ifadeleri destekleyecek biçimde düzenlenmiştir. Daha açık ifadeyle İdo Tatlıses'in pop şarkısında geçen acı kelimesiyle bu şarkıdaki acı ifadesinin hissettirdiği duygu aynı değildir. Şarkıdan bazı örnekler:

"Bu hayatın heyecanı meyecanı yok,
Gelecek için bi' hedefin yok
Hah, kollarından öte saranın yok
Olacaklar hep elzem, depresyon gettoya kısmet
Ve umutların er geç ölür
Bi' de bakarsın her şey sönük
Hep biz pisliklere itildik"

Adı sıkça geçen Uzi'nin şarkılarında da benzer ifadelere rastlamak mümkündür.

"Boşlukta kaldım yardım et Tanrım
Bu resmen bi salgın ve farkına vardım"
Bir başka şarkısında:
"Lütfen uzatma, yolum yol değil
Ölüm on beş adımlık uzakta"

Ezhel'in de benzer ifadeleri bulunmaktadır:

"Üstüm başım leş
7/24 aynı yolu koş duvarları aş
Hala karnım aç hala uyukum yok"

Burada belirli ifadeleri vermekle yetinilmiştir. Yukarıda da belirtildiği gibi listelerde yer alan şarkıların içeriğinde yoğun depresif ifadelerle rastlanmıştır. Bu ifadeler diğer temalarla ilişkilidir. Genel olarak benzer şarkılarda aynı temaların yer aldığı, bu şarkıların ise rap türünde toplandığı bulunmuştur.

6. Sonuç

Son yıllarda dünyada olduğu gibi ülkemizde de müzik türünde değişiklikler olmuş, rap müzik en çok dinlenen tür haline gelmiştir. Rap müziğın ülkemizde yaklaşık 30 yıllık bir serüveni vardır. İlk olarak 1995 yılında Almanya'da yaşayan gurbetçi Türklerin kurmuş olduğu Cartel grubu Avrupa'da ve Türkiye'de ünlenmiştir. Milliyetçi söylemleri, uğradıkları ayrımcılığı anlatmaları, birlik ve beraberlik vurgusuyla dikkatleri çekmeyi başarmışlardır. Ancak bu farkındalık uzun sürmemiş ve rap müzik ülkemizde yaygınlaşamamıştır. Ardından 2000'lerden sonra rap Ceza, Sagopa gibi isimlerle yeniden yükselişe geçmiş ve kendi alt kültürünü oluşturmayı başarmıştır. Fakat bu türün günümüzdeki anlamıyla kitleselleşmesi 5- 6 yıllık bir serüvendir denilebilir. Elimizdeki bulgular 2017 yılından sonra rap şarkıların top 10 listesine girdiğini ve sonraki yıllarda listeyi neredeyse tamamen ele geçirdiğini göstermektedir. Yapılan diğer çalışmalar da rap müziğın yükselişini doğrulamakta, Pakistan'dan (Noor, 2023; Saeed, 2021) ABD'ye kadar rap müziğın ivme kazandığını göstermektedir (Herd, 2008; Stickle, 2021). Dolayısıyla rap müziğın küreselleşmeyle yakından ilişkili bir olgu olduğunu söylemek mümkündür. Küreselleşme en genel tanımıyla fikirlerin, hayat tarzlarının, ekonominin, sosyal yaşamın, beğenilerin vs. küre çapında yayılması anlamına gelmektedir. Küreselleşmeye eleştirel yaklaşanlar ise bu durumun batı lehine homojen bir süreç olduğunu; küreselleşmenin içinde barındırdığı farklılıklara rağmen dünyanın gitgide Amerikanlaşması olduğu iddia etmektedirler (Ritzer, 2011). Bua anlamda Amerikan Rap müziğının ülkemizde

ve dünyada yayılmasının küreselleşme ve küreselleşmenin homojenleşme boyutuyla ilişkili olduğunu söylemek mümkündür.

Rap müziğin yükselişinde ve yaygınlaşmasında kitle kültürünün etkisini dikkate almak gerekmektedir. Kitle kültürünü üreten mekanizma ise küresel kültür endüstrisidir. Adorno ve Horkheimer'a (Adorno & Horkheimer, 2014) göre özellikle popüler müzik, kültür endüstrisinin bir parçasıdır. Kültür endüstrisi melodisi neredeyse aynı, içeriği oldukça benzer, dinleyenlerin herhangi bir müzik bilgisine sahip olmadan dinleyeceği popüler müzikler üretir (Güven & Ergur, 2015). Rap müzik ürünleri incelendiğinde birçoğunun neredeyse birbirinin aynı olduğu görülmektedir. Amerika'da üretilen bir şarkıyla Türkiye'de üretilen şarkıların ritimlerinden şarkı sözlerine kadar birçok hususta aynılaştığı görülmektedir. Anlamsız sözlerine ve çoğunda geleneksel müzik aletleri kullanılmamasına rağmen rap şarkılar tercih edilmektedir. Bu şarkıları dinlemek ve tüketmek için herhangi bir eğitime, müzik bilgisine ya da incelmis zevke ihtiyaç duyulmamaktadır. Bourdieu' e (Bourdieu, 2015) göre müzik beğenisi, incelmis, eğitilmiş beğeniye dayanmaktadır. Örneğin klasik Türk musikisinden üst düzey zevk alabilmek için asgari düzeyde makam bilgisi, enstrüman aşinalığı, meşk kültürü gerekebilmektedir. Ancak rap müzik için böyle bir eğitilmiş beğenin gerektiğini söylemek için elimizde geçerli nedenler bulunmamaktadır. Rap ürünlerinin çoğunun birkaç kişinin herhangi bir enstrüman kullanmadan, birbiriyle alakasız ve çoğu zaman anlamsız kelimeleri bir araya getirmesiyle bilgisayar ortamında yapıldığı görülmektedir. Kitleler herhangi bir zahmete katlanmadan bu ürünleri alıp tüketebilmektedir. Dolayısıyla rap müziğin küresel bir fenomen haline gelmesinde yapısal nedenlerden bahsetmek mümkündür.

Şarkılar popüler oldukları anlarda milyonlarca kez dinlenirken birkaç yıl sonra neredeyse tamamen kaybolmakta, unutulmaktadır. Bu durum bize şarkıların tüketim kültürüyle ilişkisini göstermesi bakımından önemlidir. Tüketim kültüründe de kullan- at ürünler oldukça fazladır. Moda hızla değişirken ürünler de kalıcı olmaktan çok geçici olma özelliğiyle ön plana çıkmaktadır. Tüketim kültüründe ürünler birer fetiş nesnesi haline getirilerek kitlelerin gözünde arzu nesnesi konumuna yükseltilmektedir. Son derece geçici ancak küresel olan bu ürünler, piyasaya çıktıkları andan itibaren kısa sürede çok yüksek tüketim oranlarına ulaşabilmektedirler. Ürünler içeriğinden çok verdikleri hazza göre değerlendirilmektedir (Baudrillard, 2017). Bu anlamda ülkemizde rap müziğin popüler hale gelmesinde kültür endüstrisi ve buna bağlı olarak tüketim kültürünün etkisinden bahsetmek mümkün görünmektedir. Birkaç ay boyunca en çok dinlenenler listesinde olan şarkılar kısa bir süre sonra neredeyse tamamen kaybolmaktadır. Kullanılıp atılan tek kullanımlık tüketim ürünlerinin tercih etme nedeninin, popüler şarkılar için de geçerli olduğu söylenebilir.

İçerisinde yoğun bir şekilde bağımlılık ifadeleri geçen şarkıları söyleyenler, popüler şarkıcı olarak tanımlanmaktadır. Toplumda tanınır olma ve kitleler tarafından takip edilme gibi etkenler, bu tür şarkıcıların yasalara karşı daha bağışık olmasıyla sonuçlanabilmektedir. Çatışma Teorisyenlerinin ifade ettiği gibi bağımlılığa ilişkin yaptırımlar sınıf ve statü açısından farklılık gösterebilmektedir. Bu yaptırımlar (gerek yasal gerekse damgalama ile ilişkili olsun) üst sınıfa ve statüye müsamahakar olurken alt sınıflara karşı daha keskin olabilmektedir (Adrian, 2002; Erickson, 1980; Inciardi & Kurtz, 2007). Bulgular kısmında ifade edildiği gibi şarkı sözlerinde çok açık olarak madde kullanımını özendirici içerikler bulunduran bir rap şarkıcısı, ulusal ve uluslararası düzeyde destekçiler bulabilmektedir. Bu şarkıcının geldiği aile incelendiğinde kültürel üst sınıftan geldiği, sanat çevreleriyle doğrudan ilişkili bir çevrede büyüdüğü görülmektedir. Bu anlamda madde kullanımı ve bağımlılığa bakışın genel olarak sınıf ve statü bağlamında değiştiğini söylemek mümkündür.

Şarkılarda geçen bağımlılıkla ilişkili ifadelerin bir diğer boyutu bireylerin sembollerle olan ilişkisidir. Sembolik etkileşimcilik bireylerin toplumla ilişkisini semboller üzerinden açıklamayı denemektedir. Bireylerin çevreleriyle olan ilişkisi semboller aracılığıyla gerçekleşir. Semboller bireylerin tutum ve davranışlarını belirlemede önemli etkilere sahiptir. Şarkılardan edilen bulgular bağımlılık sembollerinin yoğun bir biçimde gerçekleştiğini göstermektedir. Madde kullanımı kimi zaman doğrudan ifade edilirken kimi zaman semboller aracılığıyla ifade edilmektedir. Bu anlamda şarkılardaki bağımlılık ifadelerinin bireylerin bağımlılığa karşı tavrını değiştirebilme ihtimalini pozitif yönde değiştirebileceğini söylemek mümkün olabilir. Yapılan çalışmalar da bağımlılık ve semboller arasındaki ilişkinin olumlu yönde seyrettiğini göstermektedir (Battjes, 1984; Dembo vd., 1985).

Rap müziğin ülkemizde yükselişe geçmesiyle top 10 listesinde madde kullanımı ile ilgili ifadelerin de arttığı görülmüştür. 2014-16 yılları arası madde kullanımını içeren ifadeler söz konusu listeye giren şarkılarda hiç geçmezken 2017'den itibaren çok hızlı bir artış gözlenmiştir. Daha açık ifadeyle bağımlılık yapıcı maddelere ilişkin ifadelerin tamamına yakınının rap müzik türünde yer aldığı bulunmuştur. Bu durumun rap müziğin doğasıyla alakalı olduğu söylenebilir. Aynı oran rap müziğin doğuş yeri ABD için de geçerlidir. Rap şarkılara yapılan içerik analizlerinde bizim çalışmamızla paralel sonuçlar bulunmuştur (Chen vd., 2006; Diamond vd., 2006; Hanba & Hanba, 2018; Herd, 2008; Primack vd., 2008, 2010; Stickle, 2021)

Madde kullanımı, şiddet, argo-küfür ve depresif ifadelerin arasında ilişki bulunmuştur. Bu ifadelerin aynı tür ve aynı şarkılar içinde geçtiği gözlemlenmiştir. Örneğin madde kullanan bireylerde şiddet eğilimi bilinen bir durumdur. Belalı olmak, korkulan birine dönüşmek özellikle gençlerin madde kullanımına yönelmesinde etkili olduğu bilinmektedir (Dembo vd., 1985). Aynı durum argo küfür ifadeleri için de geçerlidir. Milyonlarca izlenme almış şarkıların içinde çok açık küfür ifadelerine rastlanmaktadır. Madde kullanan belalı tip, karşısındakine küfürle yaklaşmakla ona üstünlük kurduğunu ifade etmektedir. Argo konuşan, korkulan sert erkek tipi şarkıların içeriğinde sık rastlanılan bir durumdur. Bunun yanında depresif ifadeler de aynı şarkıların içinde yer almaktadır. Öncelikle ruhsal bir bunalı, çökmüslük, yıkılmışlık ifadeleri yer almakta ve bu durumdan kurtuluş olarak madde kullanımı önerilmektedir. Bu bağımlılık açısından şarkılardan bir profil çizildiğinde madde kullanan, sert, belalı ve depresif bir tip çıkmaktadır. Bu temalardan herhangi birinin şarkılarda tek başına yer almadığı gözlemlenmiş, temalar arası ilişkisel bir durum olduğu saptanmıştır.

Yapılan diğer çalışmalarda da benzer temalar bulunmuştur. Bu araştırmaların temaları birleştirildiğinde hemen hemen aynı tipolojinin oluştuğunu söylemek mümkündür (Austin vd., 2006; Beckley & Chalfant, 1979; Forsyth & Barnard, 1998; Hall vd., 2013; Inglis, 2007; Lewis, 1980; Lyttle & Montagne, 1992; Mark, 1986; Palamar vd., 2019; Roberts, 2002; Vuolo vd., 2014)

Sonuç olarak ülkemizde son yılda müzik alışkanlıklarında ciddi anlamda bir değişiklik olduğunu söylemek mümkündür. Dinlenen şarkı türleri önemli oranda değişmiştir. Değişen tür içinde rap yükselmiş, diğer türlerin tamamından fazla dinlenir duruma gelmiştir. Bağımlılık ifadelerinin tamamına yakını rap türünde yer almaktadır. Dolayısıyla rap ve bağımlılık arasında bir ilişki olduğu gözlemlenmiştir.

Kaynaklar

- Adrian, M. (2002). A Critical Perspective on Cross-Cultural Contexts for Addiction and Multiculturalism: Their Meanings and Implications in the Substance Use Field*. *Substance Use & Misuse*, 37(8-10), 853-900.
- Adorno, T. W., & Horkheimer, M. (2014). *Aydınlanmanın Diyalektiği* (N. Ülner, Trans.). Kabalcı.
- American Psychiatric Association. (2013). *DSM-5: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (5th ed.)*. American Psychiatric Publishing.
- Arslan, H., & Kırlioğlu, M. (2019). Drug Subculture as a Way of Expression: Rap Music. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 6(3), 819-843.
- Austin, E. W., Chen, M.-J., & Grube, J. W. (2006). How does alcohol advertising influence underage drinking? The role of desirability, identification and skepticism. *Journal of Adolescent Health*, 38(4), 376-384. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2005.08.017>
- Battjes, R. J. (1984). Symbolic interaction theory: A perspective on drug abuse and its treatment. *The International Journal of the Addictions*, 19(6), 675-688.
- Baudrillard, J. (2017). *Tüketim Toplumu* (F. Adanır, Trans.). Ayrıntı yayınları.
- Becker, G. S., & Murphy, K. M. (1988). A Theory of Rational Addiction. *Journal of Political Economy*, 96(4), 675-700.
- Beckley, R. E., & Chalfant, H. P. (1979). Contrasting Images of Alcohol and Drug Use in Country and Rock Music. *Journal of Alcohol and Drug Education*, 25(1), 44-51.
- Bourdieu, P. (2015). *Ayrım: Beğeni yargısının toplumsal eleştirisi* (D. Fırat & G. Bekkurt, Trans.). Heretik.
- Chen, M.-J., Miller, B. A., Grube, J. W., & Walters, E. D. (2006). Music, Substance Use, and Aggression. *Journal of Studies on Alcohol*, 67(3), 373-381.
- Copoeru, I. (2014). Understanding Addiction: A Threefold Phenomenological Approach. *Human Studies*, 37(3), 335-349. <https://doi.org/10.1007/s10746-013-9307-8>
- Çınardal, F. C. (2023). Spotify'da En Çok Dinlenen Türkçe Şarkılara Yönelik Bir İnceleme. *Journal of Turkish Studies*.
- Çoban, M. A., & Sonsel, Ö. B. (2024). SPOTİFY "Türkiye ilk 50 listesinde yer alan şarkı ve şarkıcıların çeşitli açılardan incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science*, 149(149), 16-27.
- Dembo, R., Schmeidler, J., Taylor, R., & Burgos, W. (1985). Environmental Setting and Early Drug Involvement among Inner-City Junior High School Youths. *International Journal of the Addictions*, 20(8), 1239-1255. <https://doi.org/10.3109/10826088509056361>
- Diamond, S., Bermudez, R., & Schensul, J. (2006). What's the Rap About Ecstasy?: Popular Music Lyrics and Drug Trends Among American Youth. *Journal of Adolescent Research*, 21(3), 269-298. <https://doi.org/10.1177/0743558406287398>
- EGM. (2023). *Türkiye Uyuşturucu Raporu: Eğilimler ve Gelişmeler (2023/7)*. Emniyet Genel Müdürlüğü Narkotik Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı.
- Erickson, P. G. (1980). Cannabis Criminals—The Social Effects of Punishment on Drug Users | Office of Justice Programs. *Addiction Research Foundation*. Toronto.
- Field, P. B. (1962). *A new cross-cultural study of drunkenness*. 48-74.
- Forsyth, A., & Barnard, M. (1998). Relationships between popular music and drug use among Scottish schoolchildren1,2. *International Journal of Drug Policy*, 9(2), 125-132.
- Gidwani, P. P., Sobol, A., DeJong, W., Perrin, J. M., & Gortmaker, S. L. (2002). Television Viewing and Initiation of Smoking Among Youth. *Pediatrics*, 110(3), 505-508.
- Goffman, E. (1986). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity* (1. Touchstone ed). Simon & Schuster.

- Güner, U. (2020). *Youtube platformunda yayınlanan pop müzik üzerine nitel bir analiz* [masterThesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/377049>
- Güven, U. Z., & Ergur, A. (2015). Dünyada ve Türkiye’de Müzik Sosyolojisinin Yeri ve Gelişimi. *İstanbul University Journal of Sociology*, 3(29)
- Hall, P. C., West, J. H., & Neeley, S. (2013). Alcohol, tobacco, and other drug references in lyrics of popular music from 1959 to 2009. *Addiction Research & Theory*, 21(3), 207-215. <https://doi.org/10.3109/16066359.2012.704651>
- Hanba, C., & Hanba, D. (2018). Opioid and Drug Prevalence in Top 40’s Music: A 30 Year Review. *The Journal of the American Board of Family Medicine*, 31(5), 761-767. <https://doi.org/10.3122/jabfm.2018.05.180001>
- Herd, D. (2008). Changes in drug use prevalence in rap music songs, 1979–1997. *Addiction Research & Theory*, 16(2), 167-180. <https://doi.org/10.1080/16066350801993987>
- Horton, D. (1943). The functions of alcohol in primitive societies: A cross-cultural study. *Quarterly Journal of Studies on Alcohol*, 4, 199-320.
- Ritzer, G. (2011). *Küresel Dünya* (M. Pakdemir, Trans.). Ayrıntı yayınları.
- Inciardi, J., & Kurtz, S. (2007). African Americans, Crack, and the Federal Sentencing Guidelines. İçinde J. Inciardi & K. McElrath (Ed.), *American Drug Scene: An Anthology* (ss. 252-263). Oxford University Press. https://nsuworks.nova.edu/shss_facbooks/75
- Inglis, I. (2007). “Sex and Drugs and Rock’n’Roll”: Urban Legends and Popular Music. *Popular Music and Society*, 30(5), 591-603. <https://doi.org/10.1080/03007760600836445>
- Işık, M. (2018). Madde Kullanımını Öven Popüler Şarkı Sözlerinde Dil, İdeoloji ve Özne. İçinde M. N. Doru & Ö. Bozkurt (Ed.), *Dil Bilimleri: Klasik Sorunlar-Güncel Tartışmalar* (C. 8, ss. 783-800). Mardin Artuklu Üniversitesi. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=808784>
- Levine, H. G. (1985). The discovery of addiction: Changing conceptions of habitual drunkenness in America. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 2(1), 43-57. [https://doi.org/10.1016/0740-5472\(85\)90022-4](https://doi.org/10.1016/0740-5472(85)90022-4)
- Lewis, G. H. (1980). Popular music, musical preference and drug use among youth. *Popular Music & Society*. <https://doi.org/10.1080/03007768008591161>
- Lindesmith, A. R. (1938). A Sociological Theory of Drug Addiction. *American Journal of Sociology*, 43(4), 593-613. <https://doi.org/10.1086/217773>
- Lyttle, T., & Montagne, M. (1992). Drugs, Music, and Ideology: A Social Pharmacological Interpretation of the Acid House Movement. *International Journal of the Addictions*, 27(10), 1159-1177. <https://doi.org/10.3109/10826089209047341>
- Mark, A. (1986). Adolescents discuss themselves and drugs through music. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 3(4), 243-249. [https://doi.org/10.1016/0740-5472\(86\)90035-8](https://doi.org/10.1016/0740-5472(86)90035-8)
- Matthews, S. (2019). Self-Stigma and Addiction. İçinde J. D. Avery & J. J. Avery (Ed.), *The Stigma of Addiction: An Essential Guide* (ss. 5-32). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-030-02580-9_2
- Merton, R. K. (1938). Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, 3(5), 672. <https://doi.org/10.2307/2084686>
- National Center for Health Statistics. (2024, Şubat 14). *Products—Vital Statistics Rapid Release—Provisional Drug Overdose Data*. <https://www.cdc.gov/nchs/nvss/vsrr/drug-overdose-data.htm>
- Noor, R. (2023). Recounting Sociopolitical Satire: Analysis of Pakistani Music Videos. *Quarterly Review of Film and Video*, 0(0), 1-23. <https://doi.org/10.1080/10509208.2023.2202770>
- Palamar, J. J., Acosta, P., Le, A., Cleland, C. M., & Nelson, L. S. (2019). Adverse drug-related effects among electronic dance music party attendees. *International Journal of Drug Policy*, 73, 81-87. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2019.07.005>
- Primack, B. A., Dalton, M. A., Carroll, M. V., Agarwal, A. A., & Fine, M. J. (2008). Content Analysis of Tobacco, Alcohol, and Other Drugs in Popular Music. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 162(2), 169-175. <https://doi.org/10.1001/archpediatrics.2007.27>
- Primack, B. A., Douglas, E. L., & Kraemer, K. L. (2010). Exposure to cannabis in popular music and cannabis use among adolescents. *Addiction*, 105(3), 515-523. <https://doi.org/10.1111/j.1360-0443.2009.02801.x>
- Rentfrow, P. J. (2012). The Role of Music in Everyday Life: Current Directions in the Social Psychology of Music. *Social and Personality Psychology Compass*, 6(5), 402-416. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2012.00434.x>
- Roberts, D. F. (2002). *Substance Use in Popular Music Videos*. Office of National Drug Control Policy.

- Saeed, M. (2021). Influence of Hip-Hop Language over Young Pakistani Listener's Speech. *City University Research Journal Of Literature And Linguistics*, 4(1), Article 1.
- Schalow, F. (2017). *Toward a Phenomenology of Addiction: Embodiment, Technology, Transcendence* (C. 93). Springer International Publishing. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-66942-7>
- Schivelbusch, W. (2012). *Keyifverici maddelerin tarihi* (Z. Aksu Yilmazer, Çev.).
- Stickle, B. (2021). A High Note: Drug Misuse in Popular Rap Music. *Substance Use & Misuse*, 56(10), 1448-1456. <https://doi.org/10.1080/10826084.2021.1936046>
- Thio, A. (1998). *Deviant behavior* (5th ed). Longman.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2022). *World Drug Report, Booklet 3*.
- Vuolo, M., Uggen, C., & Lageson, S. (2014). Taste clusters of music and drugs: Evidence from three analytic levels. *The British Journal of Sociology*, 65(3), 529-554. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12045>
- Yalçın, H. (2022). Bir Araştırma Deseni Olarak Fenomenoloji. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 213-232.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (Genişletilmiş 9.baskı). Seçkin Yayıncılık.
- West, R., & Brown, J. (2013). *Theory of Addiction*. John Wiley & Sons.
- Williams, M. L., Geringer, J. M., & Brittin, R. V. (2019). Music Listening Habits and Music Behaviors of Middle and High School Musicians. *Update: Applications of Research in Music Education*, 37(2), 38-45. <https://doi.org/10.1177/8755123318791216>
- World Drug Report. (t.y.). *World Drug Report 2023—Special Points of Interests*. United Nations : Office on Drugs and Crime. Geliş tarihi 16 Şubat 2024, gönderen [//www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/wdr-2023_Special_Points.html](http://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/wdr-2023_Special_Points.html)
- (<https://www.addiction-ssa.org/>).

Ekler

Ek-1 2013- 2023 Arası Top 10 Şarkı Listesi

Sıra	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
1	Gülşen-Yatcaz Kalkcaz Ordayım (pop)	Gülşenx M. Boz-İltimas (pop)	Gülşen-Bangır (pop)	Ayle Çelikx Beyaz-Bağdat- (pop)	Buray-Aşk mı lazım (pop)	Ezhel-Geceler rap	Ezhel-Felaket- rap	Bi Sonraki Hayatımda Gel - Murda, Ezhel (rap)	1. Bul Beni - Ezhel- rap	KÖFN - Bi' Tek Ben Anlarım	Aşkın Olayım - Simge
2	Bengü-Yaralı (pop)	Sıla-Vaziyetler (pop)	Gökhan Tepe-Gelsen de Anlatsam (pop)	Birol Namoğlu - Muhteml Aşk (pop)	Demet Akalın-Hayelet (pop)	Gazapizm-Heyecanı yok rap	Norm Ender-Mekanın sahibi- rap	Unutulacak Dünler - Gazapizm rap	2. Bilmem Mi? - Sefo rap	UZI - ARASAN DA	Yana Yana - Semicenk, Reynmen
3	Mustafa Sandal-Tesir Altında (pop)	İskender Paydaş x Tarkan-Hop de (pop)	Emre Kaya-Yapboz (pop)	İrem Derici-Dantel (pop)	Oğuzhan Koç-Bulutlar a esir olduk (pop)	Aleyna Tilki-Yalnız çiçek pop	Ben Fero-Biladerim için rap	Uslanmıyor Bu - Zeynep Bastık	3. Krvn - UZI- rap	cakal - İmdat- rap	NKBİ X YAPAMAM - Remix - Lvbel C5, Güneş
4	Hande Yener- Hasta (pop)	Bengü-Sahici (pop)	Mabel Matiz-Sarışın (pop)	Mabel Matiz-Bir Hadise Var (pop)	Aynur Aydın-Damla Damla (pop)	Ezhel-İmkansızım rap	Ufuk Beytemir - Ay tenli kadın- pop	Leila - Reynmen- rap	4. Ölebilirim - Bedo, Patron - rap	UZI - PAPARAZZI	AFFETMEM - BLOK3
5	Murat Dalkılıç-Lüzumsuz Savaş (pop)	Bengü-Saygımdan (pop)	Buray-İstersen (pop)	Buray-Sen Sevda mısın (pop)	Olay- A. Hatun Önal (pop)	No. 1 Hiç ışık yok rap	Reynmen - ela- rap	AYA - Murda, Ezhel- rap	5. Martılar - EDIS- rap	Güneş - Suçlarımdan Biri	Pişman Değilim - Semicenk, Doğu Swag
6	Gülşen-Kardan Adam (pop)	Deniz Seki-İyisin Tabi (pop)	Gökhan Türkmen-Sen İstanbulsun (pop)	Murat Boz-Janti (pop)	Sezen Aksu-İhanette n geri kalan- (pop)	Merve Özbey-Vuracak, (pop)	Mero-Olabilir- rap	Sağı Solu Kes - Gazapizm	Dua - Güneş, UZI rap	Can Koç - Gökyüzünü Tutamam	Sevecek Sandım - Semicenk
7	Ferhat Göçer- Git (pop)	Gökhan Tepe-Gelsen de Anlatsam (pop)	Simge- Mişmiş (pop)	Derya Uluğ-Okyanus (pop)	Norm Ender-Deli (Rap)	Ezhel-Kazıdık Tırnaklarla - rap	F. Hilal Akın- yok- pop	Kazılı Kuyum - Yüzyüze n Konuşuruz	ralli - Lvbel C5, Batuflex	Madrigal - Seni Dert Etmeler	Canın Sağ Olsun - Semicenk, Rast
8	Hande Yener- ya ya ya (pop)	Funda Arar-Hafıza (pop)	Hande Yener-Sebastiyan (pop)	Emre Kaya-Yapboz (pop)	Müslüm Gürses-Affet-arabesk	Simge- Ben Bazen	Zeynep Bastık-Bırakman Doğru mu	Ben Fero-Orman Kanunları-Rap	Lütfen - cakal	Ezhel - Nerdesin	Antidepresan - Mert Demir, Mabel Matiz
9	Gripin-Aşk Nereden Nereye (pop)	Hadise-Nerdesin Aşkım (pop)	Sıla-Hediye- (pop)	İrem Derici-Aşk eşittir biz (pop)	Sagopa Kajmer-366 Gün- rap	Eli Türkoğlu Tuğçe kandemir-Bu benim öyküm pop	Aleyna Tilki-Nasılısın Aşkta- pop	Nimet - Didomido, Eglo G	Umrumba Değil - UZI	Lvbel C5 - GELMEZSE N GELME	VUR - BLOK3
10	Soner Sarıkabadayı - Kutsal Toprak (pop)	Sıla-Yabancı (pop)	Deniz Seki- İyisin Tabi (pop)	Burcu Güneş-Yakın Mesafe- (pop)	Allame-Bu senin Ellerinde (rap)	İdo Tatlıses-Bileklerim e kadar acıyo- rap	Bege-Yeniden- rap	Kafamda Kentsel Dönüşümle r - İkiye On Kala	Seni Dert Etmeler - Madrigal	Sefo - Affettim	24/7 - ALIZADE, BEGE